

Religion and mysticism in poems of Şeref Hanım¹

Şeref Hanım'ın şiirlerinde din ve tasavvuf²

Yasemin Ertek Morkoç³

Abstract

Şeref Hanım (Lady Seref) (1809-1861) lived at the first half of the 19th century during when Tanzimat Literature had started to outmaneuver Divan Literature and had made its weight felt. She is an exceptional female divan poet who managed to make a distinguished name for her within the tradition of Classical Turkish Literature. She has a large-scale divan in which she added up all her poems written in almost all styles and types of verse.

Religious – mystical components at the major parts of her poems attract the attention. Divan of the poetess, who was a maulawi in essence and had sympathy in the effective sects of that period, such as Qadiriyya and Rifai, presents an extensive material on this subject. Sincere, truthful, courageous, and loud-voiced explanandum that was used by Şeref Hanım while stating aforementioned content is also remarkable. In this study, we aimed to examine the religious – mystical components, motifs, personalities and the manner of handling them that we determined within the poems of Şeref Hanım. Herewith, we aimed to enlighten projection of religion and mysticism phenomena which are the leading fundamental supplying sources of Classical Turkish Literature within work of a female divan poet.

Keywords: Şeref Hanım; divan literature; poem; religion; mysticis.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Özet

Şeref Hanım (1809-1861), Tanzimat edebiyatının divan edebiyatına üstünlük sağlamaya başladığı, ağırlığını hissettirdiği 19.yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Klasik Türk edebiyatı geleneği içinde adından söz ettirmeyi başarmış, nadir kadın divan şairlerinden biridir. Hemen her nazım biçimi ve türünde yazdığı şiirlerini bir arada topladığı hacimli bir divanı vardır.

Şiirlerinin büyük bir kısmında dinî-tasavvufi unsurlar göze çarpmaktadır. Esas itibarıyla Mevlevî olan ve döneminde etkili Kadiriyye, Rıfaiyye gibi tarikatlara da sempati duyduğu bilinen şairenin divanı, bu konuda elimize geniş bir malzeme sunmaktadır. Şeref Hanım'ın söz konusu içeriği şiirlerinde dile getirirken kullandığı içten, samimi, yürekli ve gür sesli ifade biçimi ayrıca dikkat çekicidir. Çalışmamızda Şeref Hanım'ın şiirlerinde tespit ettiğimiz dinî-tasavvufi unsurları, motifleri, şahsiyetleri ve bunların ele alınış biçimlerini incelemeyi amaçladık. Bu vesileyle Klasik Türk edebiyatının beslendiği temel kaynakların başında gelen din ve tasavvuf olgusunun bir kadın divan şairinin eserindeki izdüşümünü açıklığa kavuşturmayı hedefledik.

Anahtar Kelimeler: Şeref Hanım; divan edebiyatı; şiir; din; tasavvuf.

¹ This article is an improved and extended version of the presentation made on the International Strategic Research Congress, November, 3-6, 2016.

² Bu makale, 3-6 Kasım 2016 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenmiş olan "Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kongresi"nde sunulan bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş şeklidir.

³ Assistant professor, Manisa Celal Bayar University, Faculty of Science and literature, Department of Turkish Language and Literature, yaseminmorkoc@gmail.com

Giriş

Şeref Hanım (1809-1861), 19. yüzyılın ortalarına uzanan edebî hayatı süresince yazdığı şiirleriyle tanınmış son dönem divan şairlerindedir. Hayatı ve sanatı üzerine bilgi veren kaynakları iki temel grupta toplayabiliriz: İlki, daha çok doğum-ölüm tarihini; ailesi-soyunu bildiren ve şairliği ile ilgili bir-iki cümlelik açıklama yapan biyografik eserlerdir.⁴ Bunlarda şaire ile ilgili oldukça kısıtlı bilgilere ulaşabiliyoruz. Verilen bilgiler Fatîm Tezkiresi'nden başlayarak birbirinin tekrarı olup bir-iki kaynak hariç farklı bir değerlendirme yoktur. Öyle ki divandan verilen şiir örneği bile bu gruba giren pek çok eserde aynıdır. Şeref Hanım'ın Divanı'nda yüzlerce şiir bulunmasına rağmen (toplam 677 şiir) bahsedilen kaynaklarda sadece “*Yâ İlâhî değilim müstahak ıhsân eyle/ Kerem ü lutfunu hakkımda firâvân eyle*” matla'ı ile başlayan münacatının örnek olarak verilmesi, bu eserlerin, bilgileri, birbirinden alarak tekrarladıkları zannını uyandırmaktadır.

Bu gruptaki eserlerde genellikle şairenin soy silsilesi “*Şuarâ-yı ulemâdan meşhûr sâhib-i kütübhâne Şeyhülislâm Âşir Efendi neslinden Nebîl Bey merbûmun kerîmesi Şeref Hanım olup 1224' sene-i hicriyesinde tevelliüd itmiş...*” (Ahmed Muhtar, 1311, s.19) veya “*Şeref Hanım binti Mehmed Nebîl Bey bin vak'a-nüvîs Halîl Nûrî Bey bin Feyzullah Şâkir Bey bin Sadrazam Nâilî Abdullah Paşa. Büyük babası Halîl Nûrî bey Şeyhülislam Âşir Efendi'nin damadıdır...*” (Tuman, 2001, s.482) şeklinde benzer ifadelerle vurgulanmaktadır. Nebîl Bey'in babası Vak'a-nüvîs Halîl Nûrî Bey ve büyük dedeleri Sadrazam Nâilî Abdullah Paşa'ya kadar uzanan selef zinciri bahsettiğimiz bu grup biyografik eserlerde klasik tezkire geleneği anlayışına uygun olarak dile getirilmektedir. Şüphesiz bu ifadelerde şaire ile ilgili olarak altı çizilmek istenen, eğitim, bilgi ve görgüsü yüksek bir aileden geldiği hususudur. Bursalı Mehmed Tâhir, Mehmed Süreyyâ ve Mektep Mecmuası'nda Nureddîn Avnî Bey, Şeref Hanım'ın babası Nebîl Bey'i de şair olarak göstermektedir. Böylece bu bildirimlerle sadrazam, şeyhülislam, vakanüvis ve şair yetiştirmiş bir aileye mensup bulunan Şeref Hanım'ın şiir kabiliyetinin ve kalem gücünün kökenlerine, genlerine bağlı olduğu izlenimi oluşmaktadır.

Anılan bu eserlerde diğerlerinden farklı olarak özellikle Mektep Mecmuası'nda Nureddîn Avnî Bey'in şaire ile ilgili değerlendirmeleri, daha orijinal fakat öznel yorumlar olarak dikkati çeker. Nureddîn Avnî Bey; Şeref Hanım'ın dîvânçe denemeyecek derecede hacimli bir mecmua-i eş'âr'ı olduğunu haber vererek sanatçıyı, diğer hanım şairlerle karşılaştırır. O'na göre, Şeref Hanım'ın şiirlerinde “haşv-ı kabîh” (söze çirkinlik veren fazlalık)ın bulunması; imale, zihaf gibi bazı aruz kusurlarının görülmesinden dolayı şaireyi, Leylâ (öl. 1847-48/ h. 1264) ve Fıtnat Hanım (öl. 1780/ h. 1194)'ların gerisinde bulur. Nureddîn Avnî Bey'e göre Şeref Hanım, Fatih Sultan Mehmet Han döneminin meşhur şairesi Zeyneb Hanım ile 1844 yılında vefat etmiş olan şaire Tefrika Nesibâ Hanım'dan üstündür (Nûreddîn Avnî, 1311, s. 107-108).

Bursalı Mehmed Tâhir (1333, s. 266) ile Mehmed Zihnî (1294, s. 332), şairenin meşhur münacatı yanında güzel, süslü ve yakıcı mersiyelerine de dikkat çekerler. Ahmed Muhtar ise şairenin “*Eyâ şeben-şeb-i zî-kudret es-selâmu aleyk/ Veyâ hazîne-i pür-bikmet es-selâmu aleyk*” şeklinde başlayan naatini pek güzel bulduğunu belirtir (1311, s. 19).

İkinci grup kaynaklar ise Şeref Hanım'ın tek eseri olan Divanı'ndaki şiirleri temel malzeme olarak değerlendirerek, edebî yönüyle ilgili ayrıntılı bilgi veren, bu nedenle sanatçının yaşam öyküsünün daha da netleşmesini sağlayan çalışmalardır.⁵ Hamdi Nazım Ertek'in; “Şair Şeref

⁴ Şeref Hanım ile ilgili sınırlı ölçüde bilgi veren ilk kaynaklar şunlardır: Fatîm Dâvud, *Tezkire-i Fatîm (Hâtimetü'l-Eş'âr)*, İstanbul 1271, s. 211-212; Mehmed Zihnî, *Meşâbirü'n-Nisâ*, İstanbul 1294, s. 332; Ahmed Rifat, *Lugât-ı Târihiyye ve Coğrâfiyye*, c. IV, İstanbul 1300, s. 138; Muallim Nâci, *Osmanlı Şairleri*, (haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 308; aynı yazar *Lugât-ı Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995, s. 498; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, c. III, İstanbul 1311, s. 139; Ahmed Muhtar, *Şair Hanımlarımız*, İstanbul 1311, s. 19; Nûreddîn Avnî, “Şeref Hanım”, *Mektep Mecmuası*, c. IV, S.7, 1311, s. 106-108; Şemseddîn Sâmî, *Kâmûsü'l- A'lâm*, c. IV, İstanbul 1311, s. 2850; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, İstanbul 1333, s. 266-67; Bağdatlı İsmail Paşa, *Keşfü'z-Zünûn Zeyli*, c. I, İstanbul 1972, s. 510, Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Bizim Büro Yayınları, c. II, s. 482; Murat Uraz, *Resimli Kadın Şair ve Mubarrirlerimiz*, İstanbul 1941, s. 48-54.

⁵ Şeref Hanım'ın edebî kişiliğini, Divanı'ndaki şiirlerini de göz önünde bulundurarak daha ayrıntılı tanıtan çalışmalar şunlardır: Hamdi Nazım Ertek, *Şair Şeref Hanım*, C.H.P. Şehremini Halkevi Neşriyatı, S.2,

Hanım" başlıklı 1941 yılında İstanbul'da yayımlanan çalışması, şairenin kimliği dışında şiirlerindeki ifade tarzı, ele aldığı konular ve bu konulara yaklaşım biçimini yukarıda bahsedilen kaynaklara göre ilk kez daha ayrıntılı incelemesiyle dikkat çeker. Şeref Hanım'ın bütün şiirleri olmamakla birlikte, araştırmacı, beğendiği, önemseddiği şiirlerden geniş bir seçkiyi eserine dâhil ederek bunları okuyucuyla buluşturur.

Diğer bir eser de Yusuf Mardin'in; *Şair Şeref Hanım* adlı kitabıdır. Şeref Hanım Divanı'nı belli başlıklar altında bütünüyle inceleyerek şairenin his ve fikir kapılarını aralamayı amaçlamış olan Y. Mardin, kitabının sonunda divandan yaptığı seçmeleri biraz daha geniş tutmayı tercih etmiştir. Y. Mardin'in çalışmasında ilgi çekici olan taraf, Şeref Hanım'ı çağdaşı olan Elizabeth Barrett, Emily, Charlotte ve Anne Bronte kardeşler gibi bazı İngiliz kadın şair ve romancılarla karşılaştırmasıdır. Araştırmacı, bu karşılaştırmalarda ve kitabının bazı yerlerinde Şeref Hanım'la ilgili isabetsiz tespitlerde bulunmakta ve bazı zorlama hükümler vermektedir.⁶

Şeref Hanım'ın Divanı'nın tam ve bilimsel neşrini Mehmet Arslan yapmıştır. 2002 yılında yayımlanan bu çalışmada, bir el yazması iki de matbu nüshası olan Divan'ın⁷, yazma nüsha oldukça eksik ve hatalı olduğundan, matbu nüshalardan tam olanı esas alınmış, gerektiğinde diğer matbu nüsha ve yazma nüshaya da başvurma suretiyle metin ortaya konulmuştur (Arslan, 2002, s. 41-42)⁸. Ayrıca Divan metninden önce şairenin Divanı'ndaki şiirleri ve şairliği geniş bir açıklama ile incelenerek tanıtılmıştır.⁹

Şeref Hanım'ın şiirlerini tahlil etmeye yönelik Gülperi Turunçel tarafından hazırlanan yayımlanmamış bir Yüksek Lisans Tezi'nin GİRİŞ bölümünde, divan şiiri tahlillerinde Ali Nihat Tarlan'ın "Şeyhî Divanı'nı Tetkik" adlı kitabıyla başlayan, sonradan Harun Tolasa'nın "Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası"; Cemal Kurnaz'ın "Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili" gibi Klasik Türk şiir tahlillerinden, modern tahlil anlayışına geçişte önem arz eden araştırmalardan söz edilerek, adı geçen çalışmalara benzer bir şekilde, Şeref Hanım'ın şiirlerinin belli kavramlar etrafında tahlil edileceği belirtilmiştir. Bu açıklamanın ışığında G. Turunçel, Şeref Hanım'ın şiirlerini tahlilde esas alacağı kavramları ise dört ana grupta toplar: Din-tasavvuf/cemiyet/cemiyet insan/tabiat-eşya. Araştırmacı, bu başlıkları belirlediği alt kavramlarla daha da genişletmiştir.¹⁰

Şeref Hanım'ın tasavvufa temayülünden, kendisiyle ilgili bilgi veren kaynaklarda kısaca söz edilmektedir. Şiirlerinde adı geçen mutasavvıflara, şeyhlere bakıldığında, kullandığı terimlere dikkat edildiğinde, şairenin en çok ilgi duyduğu ve kendisini yakın hissettiği tarikatın Mevlevilik olduğu görülür. Şeref Hanım'ın Mevlânâ ve Mevleviliğe olan sevgi ve ilgisini doğrudan doğruya konu edinen bir bildiri ve bir de makale hazırlanmıştır. Selçuk Üniversitesi'nde 1986 yılında gerçekleştirilen 2. Millî Mevlânâ Kongresi'nde (3-5 Mayıs 1986) Önder Göçgün tarafından sunulan bir bildiri, şairenin Divanı'ndaki Mevlânâ ve Mevlevilerle ilgili sadece üç kasideye işaret ettiğini

İstanbul 1941; Kurtuluş Altunbaş, "Şeref Hanım ve Divan Edebiyatı'ndaki Yeri", *Millî Kültür Dergisi*, S.50, Ankara 1985; Yusuf Mardin, *Şair Şeref Hanım*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994; Mehmet Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002. Bu yayınların dışında Şeref Hanım'ın şiirlerini tahlil etmeyi amaçlayan bir de yüksek lisans tezi hazırlanmıştır: Gülperi Turunçel, *Şeref Hanım Divanı'nın Tahlili*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2007.

⁶ Sözgelimi, Şeref Hanım ile İngiliz romancıları Bronte kardeşleri eserlerinde doğayı ele alışları yönünden değerlendirirken Mardin, Brontlar'ın babalarının kilisesine yakın Yorkshire kırlarında yaşamalarından dolayı onları doğayla daha bir baş başa bulur ve eserlerinde doğanın çok büyük yer tuttuğunu ifade eder. Şeref Hanım'ın Valide Sultan için yazdığı bahariyesinde bile Mardin'e göre gerçek doğa yoktur. "Bu kaside sanki yapma çiçeklerle bezemiş hissinin verir." Oysa araştırmacı aynı kitabın, şairede doğa sevgisini incelediği bölümün girişinde, Şeref Hanım'ın şiirlerinde doğa sevgisinin daima kendisini gösterdiğini belirttikten sonra, doğa sevgisini dile getiren en güzel mısraları da Valide Sultan'ı metheden bahariye kasidesinde bulduğunu söyleyerek önceki yargısına muhalif görüş öne sürer (Bkz. Mardin, 1994, s. 58, 118).

⁷ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.2808, 98 varak; Matbaa-i Âmire 1284; Şeyh Yahya Efendi Matbaası 1292.

⁸ Mehmet Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002.

⁹ Çalışmamızda gösterdiğimiz beyitler Mehmet Arslan'ın divan neşrinden alınmıştır.

¹⁰ Gülperi Turunçel, "Şeref Hanım Divanı'nın Tahlili", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2007.

görüyoruz.¹¹ Şerife Uzun'un 2015 yılında Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanan "Bir Kadın Şairin Dilinden Hz. Mevlânâ, Mevlevîlik ve Mesnevî-i Şerîf" başlıklı makalesi, şairenin Mevlevîliğe ilgisini daha ayrıntılı ve açıklayıcı biçimde inceleyen bir çalışmadır.¹² Ş. Uzun, bu makalesinde Hz. Mevlânâ, Mevlevîlik ve Mesnevî-i Şerîf ile ilgili şairenin şiirlerinde geçen kavramları ayrı başlıklar halinde ele almış ve değerlendirmiştir.

Bu çalışma çerçevesinde ise Şeref Hanım Divanı'ndaki dinî ve tasavvufî içeriğin birtakım başlıklar altında incelenmesi öngörülmüştür. Şairenin Mevlevîlik başta olmak üzere Kadirilik ve Rûfailikle bağlantısının şiirlerine yansımaya biçimi, mutasavvıf şairler olan Yazıcızâde kardeşlere duyduğu hürmet ve sevgi, dinî içerikli tevhit, münacat, naat türündeki şiirleri, dört halife ile ilgili değerlendirmeleri, Ehl-i Beyt sevgisi ve Kerbelâ mersiyeleri, din ve tasavvuf muhtevasının alt başlıkları olarak düşünülmüştür.

Şeref Hanım'ın tasavvufa ve tarikatlara eğilimini, yakınlığını, dervişlerin övgüsünde yazdığı "dervîşin" redifli kasidesinde de genel anlamda takip etmek mümkündür. 12 beyitlik bu kasidede dervişlerin amacını, yaşama gayesini, hâl, hareket ve tarzlarını özetleyen şaire, onları yakından tanıdığını, iyi gözlemlediğini dizeleri arasında hissettirmekte, adeta kendisi de bir mürit edasıyla gerçekçi ve samimi bir üslupla en geniş manada derviş zümresinin portresini çizmektedir. Buna göre dervişler dış görünüşe bir başka ifadeyle zahire değil, batına önem verirler. Kanaatkâr yaşayışı benimsemiş, sultanların bile piri olan, onlara baş eğmeyen, ilahi aşkla ve aşk derdiyle ruhlarını besleyen irfan sahibi kişilerdir:

*"Ten-i uryânına hor bakma bâtında donanmışdır
Kanâ'at birkasıyla kâmet-i irfânı dervîşin"* (s. 121/11:6)

*"Erenler sâyesinde en fakîr abdâlî tâ mahşer
Baş egmez pâdişâha pîridir sultânı dervîşin"* (s. 122/11:7)

*"Belâ-yı aşk ile derd-i mahabbetdir Şeref ancak
Gudâ-yı rûbî matlûb-ı dil-i nâlâmı dervîşin"* (s. 122/11: 12)

Söz konusu medhiye kasidesini, şairenin, herhangi bir tarikatın dervişleri için özel olarak kaleme almayı genel anlamda "seyr ü sülûk"a girmiş, hakikat yolcularına övgü için yazmış olması ilginçtir. Zira Mevlevîlik, Kadirilik, Rûfailik, Üveysilik gibi farklı tarikatlara olan ilgisini şiirlerinde sık sık vurgulamış olan Şeref Hanım'ın, bu manzumesinde tarikat farkı gözetmeden hangi anlayıştan olursa olsun dervişlerin tümüne dıştan bakışı ve en genel şekliyle yorumlayışı; kanaatimizce tasavvufî zümreler arasında çok da ayırım gözetmediğini, hepsinin özde bir olduğunu kabullenişini yansıtmaktadır.

1. Hz. Mevlânâ ve Mevlevîlik

Şeref Hanım'ın kasidelerinin başında bir tevhit ve üç naatten sonra 5. Kasidede "yâ Hazret-i Mevlânâ", 6. kasidede de "Monlâ-yı Rûm" redifiyle doğrudan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'yi konu edinmesi, şairenin Hz. Mevlânâ'ya duyduğu saygı ve sevgiyi Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'den sonra getirdiğinin bir göstergesidir. "İstimdâd ez-Hazret-i Mevlânâ" başlıklı şiiri "yâ Hazret-i Mevlânâ redifindeki seslenişle de uyumlu Mevlânâ'ya bir yakarış manzumesidir. Ömrünün mecaz yolunda geçip gittiğini itiraf eden şaire, bu dünya ve öte dünyada perişan gördüğü hâliinden Hz. Mevlânâ'nın kendisini kurtarmasını dilemekte, bu yolda can ve bedenini yok etmeye hazır olduğunu haber vermektedir:

*"Ömriim güzzer itmekte hep râb-ı mecâzîde
Bir başka yol icâd it yâ Hazret-i Mevlânâ"* (s. 113/5:4)

¹¹ Önder Göçgün, "Şeref Hanım", *Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, Konya 3-5 Mayıs 1986, s. 287-293.

¹² Şerife Uzun, "Bir Kadın Şairin Dilinden Hz. Mevlânâ, Mevlevîlik ve Mesnevî-i Şerîf", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 37, Nisan 2015, s. 266-277.

“*Aşk-ı ezeli yek-ser cân u teni mahv itsin
Ol mertebe müzdâd it yâ Hazret-i Mevlânâ*” (s. 113/5:6)

“*Ahvâli perîşândır dünyâda vü ukbâda
Allâh için imdâd it yâ Hazret-i Mevlânâ*” (s. 113/5: 10)

“Monlâ-yı Rûm” redifli 6. kaside ise Hz. Mevlânâ’yı tanıtan, özelliklerinden söz eden bir şiirdir. Buna göre Hz. Mevlânâ şöhreti dünyayı sarmış, sohbeti hep aşk olan, muhibbâna şefkat eden, dilenciye de zengine de kerem ve iltifatta bulunan, herkesin imdadına koşan yüce bir kişidir. Bu kasidenin bir öncekinden farklı tarafı daha çok Hz. Mevlânâ’yı ve Mevleviliği çağrıştıran *Mesnevî*, *Şems*, *ney*, *sikke*, *hurka*, *tennûre* gibi terim ve kelimelerin sıklıkla ve arka arkaya kullanılmasıdır:

“*Var mıdır irfân u kemâline söz
Mesnevî’dir hüccet-i Monlâ-yı Rûm*” (s.114/6:4)

“*Gûş-ı hakikat ile dinle ider
Nağme-i ney midhat-i Monlâ-yı Rûm*” (s. 114/6:5)

“*Sikkelerin ur başa zer-i bâlis ol
Altun ider dikkat-i Monlâ-yı Rûm*” (s. 114/6: 6)

“*Pekçe sarıl hurka vü tennûredir
Hil’at-i pür-hikmet-i Monlâ-yı Rûm*” (s. 114/6: 8)

Şeref Hanım’ın Mevleviliğe olan bağlılığını dile getirdiği 18 beyitlik “gürûh-ı Mevlevî” redifli kasidesi, Mevlevileri her yönüyle tanıtmaya çalışır. Kasidede özellikle Mevleviliğin musiki ile olan bağlantısı, sema’nın, ney ve kudüm enstrümanlarının bu tarikatta taşıdığı anlam vurgulanırken, Mevlevileri diğer tarikatlardan ayıran şekli özelliklerden sikke, deste-gül, tennûre gibi kıyafetlerden de söz edilmektedir. Hazret-i Mevlânâ’nın “Siddîk” yani Hz. Ebû Bekir soyundan gelişine, Mevleviliği tarikat haline getiren Sultan Veled’e telmihen bu tarikatın temel taşları, belirgin vasıfları kasidede bir nevi özetlenmektedir. Aynı kasidenin 13. beytinde Şeref Hanım tasavvufa meyli ile ilgili bir itirafta da bulunur. Şair Hanım her tarikatın şevk ve feyzini inkâr etmediğini, onları da kabul etmekle beraber, Mevlevilerin tarz ve suretinin farklı olduğunu dile getirerek bu tarikata hayranlığını, bağlılığını ayrı ve özel bir konuma yerleştirir:

“*Her tarîkin eylemem inkâr feyz ü şevkini
Lâk başka tarz u sûretdir gürûh-ı Mevlevî*” (s. 116/13)

Şeref Hanım, tanıdığı, bildiği Mevlevi şeyhlerini de değişik vesilelerle şiirlerine özne yapmıştır. Bir kıt’a-i kebîresinde Beşiktaş Mevlevi Dergâhı Şeyhi Kadri Efendi’ye kendisini dergâha kabul etmesi ve bende-gân defterine kaydetmesi için şöyle niyâz eder:

“*Mürşid-i dest-gîrim al koyma
Ayak altında ben dil-efgârı*” (s. 496/2:2)

“*Bende-gân defterine kayd eyle
Bende-zâden olan Şeref-zârı*” (s. 497/12)

Şeref Hanım, aynı şeyhin evlat edindiği Derviş Ahmet için düzenlediği sünnet düğününe de Divanı’nda tarih düşürmüştür.

Yine bir başka kıt’a-i kebîrede, musiki fenninde benzeri olmayan, ney, tanbur ve keman icra etmede mahir, Mevlevi Şeyhi Yusuf Efendi övülür. Şeref Hanım, Yusuf Efendi’nin hiç bir kimsede görülmeyen musikideki üstünlüğünü, Hz. Mevlânâ’nın feyzinden gelen tesirin kuvvetine bağlar:

“*Olamaz bu rütbe isti’dâd-ı fazl âdemde hiç
Kuvvet-i te’sîr-i feyz-i Molla Hümkârdır ayân*” (s. 499/6:5)

Ankara Mevlevihanesi Post-nişîn'i Hüsâmüddîn Efendi'nin vefatı üzerine bile bir tarih düşürmüş olan (92. Tarih) Şeref Hanım, bir başka şiirinde Mevlânâ'nın sikkesine gazel yazacak kadar (202 numaralı gazel) bu tarikatın müdavimi ve muhibbi olarak görülür. "*Sikke-i Mevlânâ'ya*" redifli bu gazel, şairenin Mevleviliğe gönülden ve bütün benliği ile bağlılığını gözler önüne sermektedir. Şiirde Mevlevilerin başlarına giydikleri sikke, Hz. Mevlânâ ve onun yoluna sembolik bir gönderimdir. Mevlânâ'nın öğretilerinin uğrunda varını yoğunu heba, canını feda edebileceğini itiraf eden Şeref Hanım'a göre; Mevlevilerin adı-namı saf altına (zer-i hâlis) benzer. Aynı gazelin bir başka beytinde "Mevlânâ'nın rütbesi o kadar yücedir ki, "Anka ve hüma kuşları onun bu yüceliğini bilselerdi gıpta ederlerdi" diyerek teşhis eder. Anka ve hüma yüksekten uçan kuşlardır. Şaire, "Anka ve hüma ne kadar yüksek uçarsa uçsun, Mevlânâ'nın bulunduğu mertebenin yüceliğine ulaşamaz. Bu nedenle de bu duruma gıpta ederler" yorumuna ulaşır:

*"Mâ-melek cümle hebâ sikke-i Mevlânâ'ya
Cân u ser dabi fedâ sikke-i Mevlânâ'ya"* (s. 418/202:1)

*"Bilseler rütbe-i bâlâ-terin eylerler idi
Gıpta ankâ vü hüma sikke-i Mevlânâ'ya"* (s. 418/202:4)

*"Zer-i hâlis gibi sâf ola dir isen nâmın
Ser-fürû it Şerefâ sikke-i Mevlânâ'ya"* (s. 418/202:5)

2. Abdülkâdir Geylânî ve Kadirilik

Şeref Hanım, daha önce belirttiğimiz, kendisinin de ifade ettiği gibi, Mevlevilik dışındaki diğer tarikatlara da sempati duymakta, Divanı'ndaki bazı manzumelerinde "Kadirilik" üzerine olumlu değerlendirmeler de dikkati çekmektedir. Bilhassa âlemin ulusu, şerefli ve cömert olarak tanıtılan Kadiriliğin kurucusu Abdülkâdir Geylânî (ölm. 561/ M. 1165-66) bu şiirlerde "gavs-i a'zam" (tarikat kurucusu) olarak övülmektedir :

*"Cümlemin indinde makbûl ü müsellemsin meded
Kutb-ı âlem gavs- i a'zam zât-ı ekremsin meded"* (s. 269/7)

*"Nâmın Abdü'l-Kâdir-i Geylânî'dir
Kadr ü şânın cümlemin rüchânıdır"* (s. 270/8:2)

*"Ceddinin ümmetiyyim her ne kadar mücrim isem
Derim elbet sana yâ Hazret-i Abdü'l-Kâdir"* (s. 509/30)

Bağdat'ın Moğollar tarafından işgalinden sonra Geylânî'nin torunları İslam dünyasının çeşitli bölgelerine giderek Kadiriliğin yayılmasını sağlamışlardır. Bu tarikatı Anadolu'ya 15. yy.da Hacı Bayram-ı Velî'nin müridi iken onun emri üzerine Hama'ya gidip Abdülkâdir-i Geylânî'nin soyundan Hüseyin el-Hamevî'den hilafet alan Eşrefoğlu Rûmî getirmiştir. Kadirilik, 17.yy.da tarikatın Rûmiyye kolunun piri İsmail Rûmî'nin faaliyetleri sonucu başta İstanbul olmak üzere Anadolu ve Balkanlar'da yaygınlık kazanmıştır. İsmail Rûmî'nin İstanbul Tophane'de kurduğu tekke, diğer bölgelerde açılan Kadiri tekkelerinin merkezi olma fonksiyonunu da üstlenmiştir (Azamat, 2001, s. 132-133).

Şeref Hanım, Abdülkâdir Geylânî'ye hitaben söylediği müseddesinde, hem ilk bendin her mısra'ında, hem de diğer bentlerin mütekerrir mısralarındaki "meded" seslenişi dikkat çekicidir. Zira Abdülkâdir Geylânî'nin tasarruf ve kerametlerinin ölümünden sonra da devam ettiğine inanıldığı için müritlerinin darda kaldıkları zaman söyledikleri, "medet yâ Abdülkâdir!" sözü bir tarikat geleneği olmuş, özellikle kadınlar, çaresiz kalanlara imdat ettiğine inandıkları Abdülkâdir'in ruhaniyetine samimi bir bağlılık göstermişlerdir (Uludağ, 1988, s. 235-236). Şaire, müseddesinin bir bendinde bu durumu izah eder. Bütün fakir ve zenginler O'nun şöhretini bilir. Bulduğu yer (eşiği, dergâhı)

müritlerin yardım istedikleri bir yerdir. Geylânî hazretlerinin himmeti daima uçan bir şâh-bâz (doğan)'a benzer. :

*“Oldı Abdü'l-Kâdir-i Gılânî nâm u şöretin.
Heç bilür bâý u gedâ arz u semâ mâhiyyetin
Dâimâ pervâz iderken şâh-bâz-ı himmetin
Sâlike câý-ı emândır âsitân-ı devletin
Cümlemin indinde makbûl ü müsellemsin meded
Kub-ı âlem gavs-i a'zam zât-ı ekremsin meded”* (s. 269/7:2)

Divanın 8 numaralı kasidesi olan “Kâdirîlerin” redifli şiirde Şeref Hanım bu tarikatın müritlerini överken bir yandan da tanıtmaktadır. Şaireye göre Kadiri müritlerinin gönlü mecazın asla yer alamayacağı, hakiki aşkla dolmuştur. Kimin eline Kadirilerin hırkasının eteği girse, o kişinin gönlü ve canı iftiharın baş tacı olur:

*“Tolmuş o denli aşk-ı bakâkatle çün mecâz
Gönlünde idemez deverân Kâdirîler'in”* (s. 117/8:12)

*“Ser-tâc-ı iftibâr ider girse destine
Dâmân-ı hırkasın dil ü cân Kâdirîler'in”* (s. 118/8:13)

Aynı kasidede Şeref Hanım, Kadirilerin “devrânî zikir”lerini bildiğini de göstermektedir. Bu tarikatta özellikle zikir sırasında def, ney, kudüm gibi bazı musiki aletleri kullanılarak zikre ve okunan ilahilere ahenk katılmasının amaçlandığı bilinmektedir.¹³ Zira Şeref Hanım, zikir sırasındaki def (mazhar) ve kudüm seslerini dinlemekten söz etmektedir. Bu durum bize şairenin, döneminde Kadirilerin zikirlerine katıldığını, gözlemlediğini göstermektedir:

*“Devrâna gir de nedir mazhar u kudûm
Kem-ter gulâm ol bul amân Kâdirîler'in”* (s. 118/8:14)

Kadiri Şeyhi Muhyiddin Efendi'ye övgü mahiyetinde yazılan Divan'daki 7. kıt'a-i kebîre, aslen Mevlânâ'ya bağlı ve Mevlevî olan Şeref Hanım'ın Kadiriliğe ne vesileyle meylettiğini de açıklamaktadır. Beyitlerden anlaşıldığına göre şairenin sıkıntılı ve kötü bir döneminde Kadiri Şeyhi Muhyiddin Efendi, dergâhını Şeref Hanım'a açarak onu dinlemiş, teselli verici sözleri ile onu rahatlatmış ve huzur vermiştir. Şeyh Muhyiddin Efendi her tarikatın dervişine saygılı, şefkatli, sözleri bir ölüyü canlandırıp hayat verecek kadar ab-ı hayat misali tesirlidir. Şeref Hanım kendi yorumuyla “Molla Hünkâr'ın (Hz. Mevlânâ'nın) kıymetsiz, alçak bir köpeği olmasına rağmen”, Kadiri Şeyhi Muhyiddin Efendi dergâhını açarak kendisine hürmet etmiş, gönlünü almıştır:

*“Nutk-ı cân-bahşıyla nice mürdeler buldı hayât
Çekdi İskender abes âb-ı hayâta zahmeti”* (s. 500/7: 5)

*“Çokdan eylerdim felâketle adem mülkün makar
Ol Mesîb'in itmese ibyâ beni tesliyyeti”* (s. 500/7:6)

*“Her tarikın dervişin görse alur gönlün ele
Kâdirî dervişine mahsus değıldir şefkati”* (s. 500/7:7)

*“Cennet-âsâ hânesin bâd-ı hevâ bahş eyledi
Monla Hünkâr'ın seg-i ednâsına gör hürmeti”* (s. 500/7:8)

Kadiriliğe sempatisini, İstanbul'daki Vâni Dergâhı'nın tamiri için yazdığı tarihte de ifade eden Şeref Hanım, Vâni Hacı Ahmed Efendi tarafından kurulmuş bulunan Lâlezâr'daki bu dergâhın H.

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Nihat Azamat, “Kâdiriyye”, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul 2001, s. 135.

1257 (M. 1841-42) yılında tamir edilerek yenilenmesi üzerine duyduğu sevinci Kadirilerin “gül” sembolünü kullanarak dile getirir:

“Kopup Bağdâd'dan **gül gibi zeyn itdi** Sitânbûl'u
Tarîk-i Kâdirî üzre olup âyân ü erkânı” (s. 188/64:5)

“İdiüp bünyâd Lâle-zâr'da itmiş idi hoşnâd
Bu ma'bed ile Vâni Hacı Ahmed cümle pâranı” (s. 188/64:6)

“Şeref gûş eylesinler Kâdiriler tam târibin
Açıldı gül gibi ta'mîr olundu dergah-i Vâni (1257) (s. 188/64: 9)

3. Seyyidü'r-Rufâi ve Rufailik

Rufailik veya Rifailik, Ahmedü'r-Rifâi (ölm. 578/ M. 1182) tarafından kurulan İslam dünyasının ilk tarikatlarından biridir. İlk kez Ahmedü'r-Rifâi'nin doğup yetiştiği Irak'ın güneyindeki Batâih bölgesinde ortaya çıkmış, Irak, Suriye, Mısır, Yemen bölgelerinde yayılmış, 13. yy.'dan itibaren Anadolu'da Rufaiyye zaviyeleri belirlemeye başlamıştır. Rufaiyye mensuplarına İstanbul'da ancak 16. yy.'ın sonlarından itibaren rastlanmaktadır. İstanbul'da tarikatın yaygınlaşması 18.yy.'da Üsküdar'da “Rifâi Âsitânesi”nin kurulmasıyla başlar. Balkan coğrafyasında ise 19. yy.'da Rufai tekkelerinin çoğalmaya başladığını söyleyebiliriz. 19. yy.'ın sonunda sadece İstanbul'da kırktan fazla Rifai tekkesi mevcuttu (Tahrâli, 2008, s. 99-100).

Rufailiğin, Şeref Hanım'ın yaşadığı 19. yüzyılda İstanbul'daki etkin varlığı, şairenin tasavvufa meyyal yönünü celbetmiş ve bu tarikatı belki daha yakından tanımak amacıyla zikir ayinlerine katılmasına vesile olmuştur. Nitekim “İstimdâd ez-Hazret-i Seyyidü'r-Rufâi” başlığını taşıyan ve tarikatın piri Ahmedü'r-Rufâi'ye hitaben söylediği müseddes-i mütekerriri incelendiğinde, Rufailikte sonradan ortaya çıkan birtakım delici, kesici aletlerle müridin vücuduna zarar vermesi, ateşle, yırtıcı hayvanlarla tehlikeli gösterilerin yapılması gibi zikirleri¹⁴ Şeref Hanım'ın bildiğini, bunlardan haberdar olduğunu fark ederiz. Müseddesinin dördüncü bendinde Ahmedü'r-Rufâi'ye nisbet edilen “Rabbim bana dedi ki, ‘Sen yırtıcı hayvanlar üzerinde büyük bir hükme sahipsin’” kerametine gönderme yapan şaire, beşinci bentde de ateşin, Rufai'ye tesir etmemesi, yakmaması durumuna değinir:

“Şîr-i jiyân u vahş u tuyâr itdi ser-fürû
Müinkir ne cür'et ile atar saçma güft-gû” (s. 272/9:4)

“Yanmış ezêl mahabbet-i lillâh ile meğer
Ateş en abd-i abkarına eylemez eser” (s. 273/9:5)

Şiir mütekerrir müseddes olduğu için her bendin sonunda tekrar edilen beyitte Şeref Hanım, salıkların piri, âlemlerin babası (atası) dediği Seyyid Rufai'den yardım istemektedir:

“Yâ Seyyidü'r-Rufâi vü yâ pâri-sâlikân
Yâ Hazret-i Ebu'l-âlemîn el-amân amân” (s. 272-273)

4. Veyse'l-Karanî ve Üveysilik

Veyse'l Karanî, aslen Yemenli olup tam adı Üveys bin Âmir Karnî'dir. Hz. Peygamber zamanında kendisini görmeden Müslüman olmuştur. Tâbiîn'in büyüklerinden olduğu hadis-i şerifte bildirilmiştir. Ancak Hz. Ömer zamanında Medine'ye gelebilen Veyse'l Karanî'ye Hz. Muhammed'in önceden vasiyeti üzerine hırkası hediye edilmiştir. Hicretin 37. yılında Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin

¹⁴ “İsm-i celal zikrinin hızlandığı bir sırada zikri yöneten şeyh, kılıç, şiş, tığ, topuz gibi aletleri zikir yapan dervişler arasından seçtiği kimselerin, yanak, karın, gırtlak, göz çukuru ucu gibi vücudun değişik yerlerine saplar...Bunun yanı sıra şeyh yassı bir kaşık biçimindeki 'gül' denilen ateşte akêor haline getirilmiş demiri yalar ya da oradaki dervişlerin belden yukarı çiplak bedenlerine temas ettirir...Bu gösterilerle Allah dilemedikçe ateşin yakmasının, kesici aletlerin kesmesinin, yırtıcı hayvanların zarar vermesinin mümkün olmayacağı deliliyle ispatlanmak istenmekte, ayrıca bu yolla inkarcıların hidayete ermesi hedeflenmektedir” (Tahrâli, 2008, s. 101).

askerleri arasındayken şehit düşmüştür. Tasavvufta, büyüklerini görmedikleri halde onların ruhaniyetinden istifade edip feyz alarak yükselenlere “üveysî” denilir. Bu tâbir Veysel Karanî'nin Peygamber Efendimiz'i görmeden feyz alıp O'na tâbi olmak suretiyle tasavvufta yüksek derecelere kavuşmasına benzetilerek söylenmiştir. ¹⁵ Şeref Hanım “Der-Hakk-ı Veysü'l-Karanî” başlıklı muhammesinde bu ünlü mutasavvıfa duyduğu hürmeti ve Veysel-Karanî'nin tasavvuf tarihinde tanınmasını sağlayan en temel nitelikleri dile getirmiştir. Ünlü mutasavvıf, şaireyi isyan denizinden tutup çıkaracak, rûz-ı cezâda ona el uzatarak yardım edecek kişidir:

*“Bahri isyânda geçirdirme yeter fülk-i teni
Dest-gîr ol bana yâ Hazret-i Veysü'l-Karanî”* (s. 236/6:1)

*“El-meded el-meded oldukça dem-i rûz-ı cezâ
Dest-gîr ol bana yâ Hazret-i Veysü'l-Karanî”* (s. 236/6: 4)

Rivayete göre Veysel- Karanî, Hz. Muhammed'in bir dişinin kırıldığını duyunca, ona duyduğu derin sevgiden dolayı acaba düşen diş şu mudur, bu mudur diye sırayla bütün dişlerini söktürmüştür (Pala, 1989, s. 514). Şeref Hanım muhammesinde bu rivayet ile birlikte, Hz. Muhammed'in hırka-i şeriflerinin Veysel-Karanî'ye verilmesini vasiyet etmesine de telmih yapmaktadır:

*“Hırkasın kaldı 'atâ sana Resûl-i Ekrem
Hiç bir bendeye olmuş değil Allâh a'lem”* (s. 236/6:2)

*“Eyledin râh-ı mahabbetde bilir bây u gedâ
Cümle dendânını yek dürr-i girân-mâye fedâ”* (s. 236/6: 4)

Şeref Hanım, Veysel-Karanî neslinden gelen bazı kişiler için doğum, ölüm veya sünnet tarihleri düşürdüğü manzumeler de yazmıştır. Bu tarih manzumelerinde doğumu, vefatı veya sünnetini haber verdiği kişinin Veysel-Karanî soyundan geldiğini ayırt edici bir nitelik olarak mutlaka bir beyitle belirtmektedir. Ümeyye Hanım adında bir tanıdığıнын H. 1273 (M. 1856)'de vefatı üzerine yazdığı tarih manzumesinde ölen kişinin bütün soyunun Veysel-Karanî'den geldiği için mahşer günü Allah'ın yardımının üzerinde olacağını belirtir:

*Nesl-i zât-ı Hazret-i Veysü'l-Karanî'dir cümlesi
Rûz-ı haşr elbet olur mekbûl-i Rabb-i Müsteân* (s. 213/113:6)

H. 1263 (M. 1846) yılında yedi yaşındaki Tefvik adlı bir çocuk için yazdığı hıtân (sünnet) tarihinde Şeref Hanım, Allah'ın, Veysel-Karanî'nin sırrını, çocuğun cediti olan kişiye bıraktığını söyler:

*“Pîr olup zühb ü salâh ile disin herkes İlâh
Cediti Veysel'in sırrını bu zâta ilkâ eyledi”* (s. 171/37:4)

Görüldüğü gibi Şeref Hanım'ın Kadirilik, Rufailik ve Üveysilikle bağlantısı daha çok bu tarikatların piri olan Abdülkâdir Geylânî, Ahmedü'r-Rufâî ve Veysel-Karanî'ye duyduğu manevî yakınlığa ve hürmete binaen söz konusudur. Her üç pirin tasavvuf tarihinde sahip oldukları saygın mevki ve kişiliklerinin, mistik duyarlılığa sahip şairenin dikkati, merakı ve ilgisiyle şiirlerine konu olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Şeref Hanım'ın yaşadığı dönemde 19. yy. İstanbul'unda Mevlevilik dışında Kadirilik, Rufailik ve Üveysiliğin tercih edilen tarikatlerden olması, şairenin özellikle bu tarikatlere ilgi duyup, gönül vermesinin sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Diğer bir

¹⁵ Veysel Karanî ile ilgili genel bilgi için şu kaynaklardan istifade edilmiştir: İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1989, s. 513-514; *Veysel Karanî*, www.ehlisunnetbuyukleri.com/islam-âlimleri-ansiklopedisi/Detail/Veysel-Karanî-913 adresinden 08.10.2016'da elde edildi.

gerçek de Osmanlı Devleti'nde yoğun tasavvuf kültürünün tesiriyle aynı anda birden fazla tarikatten feyz almanın, etkilenmenin söz konusu olabilmektedir. Söz gelimi Şeref Hanım'ın çağdaşı olan son dönem Osmanlı mutasavvıflarından Osman Şems Efendi (1814-1893)'nin üç büyük tarikatten Nakşibendiyye, Halvetiyye ve Kadiriyye'den istifade ettiği bilinmektedir. Şiiirlerinde bu tarikatlerin isimlerini anar (Yıldırım, 2014, s. 49). Yine mezar taşının üzerine Kadiri gülü, onun altına da Üveysi tâcı işlenmiştir. Mezar taşındaki yazıda "Ricâl-i Kâdiriyye"den ve "Üveysî-meşreb" olarak gösterilmiştir (Yıldırım, 2014, s. 43). 18. yüzyılın Halvetî-Uşşâkî şeyhi Salâhî Efendi (ölm. 1197/ M. 1783)'nin de o dönem Osmanlı toplumunda yaygınlık kazanan belli başlı tarikatlerden nasip aldığı, bu sebeple kendisine "câmiü't-turuk" ünvanı verildiği bilinmektedir. Divanı'ndaki " *Celvetî, Bektâşî, Bayrâmî ve Sa'dî, Kâdirî/Nakşibendî, Mevlevî ve Gülşenî, Uşşâkîyîz*" beytiyle buna işarette bulunur (Ceyhan, 2009, s. 18).

5. Yazıcızâde Muhammed ve Yazıcızâde Ahmed-i Bî-cân

Yazıcızâde kardeşler; Muhammediye yazarı Yazıcızâde Mehmed (ölm. 855/ M.1451) ile Envârü'l-âşîkîn yazarı Ahmed-i Bî-Cân (ölm. 857? 859?/ M. 1453? 1455?) Şeref Hanım'ın Divanı'ndaki dokuzuncu ve onuncu kasidelerin konusudur. Dokuzuncu kaside büyük kardeş Yazıcızâde Mehmed, onuncu kaside ise küçüğü Ahmed-i Bî-Cân için yazılmıştır. Her ikisi de on sekiz beyit olan bu medhiye kasidelerinde, Yazıcızâdeler farklı yönleriyle tanıtılır. 15. yüzyılın ilk yarısında Gelibolu'da yaşamış, tasavvufta yetişmiş bu meşhur âlimlere Şeref Hanım'ın özel bir sevgisi olduğu hissedilir. Yazıcızâde Mehmed için kaleme aldığı kasidenin 16. beytinde şairenin ifade ettiği gibi; Şeref Hanım çocukluğunda ailesiyle beraber, Gelibolu'da bu iki âlim kardeşin türbelerini ziyaret etmiş ve o zamandan bu zamana kadar onların tesirinde kalmıştır:

*"Şeref vakt-i sabâvetde ziyâret eyledim bir kez
Bana ol dem bu dem imdâd-resândır Yazıcızâde"* (s. 119/9:16)

Şeref Hanım Ahmed-i Bî-Cân için yazdığı kasidenin son beytinde yine aynı şekilde çocukluğunda O'nun türbesinin toprağına yüz sürdüğünü, hâlâ o toprağın tozunun gözünde sürme gibi durduğunu söyleyerek etkisinden kurtulamadığını anlatmak ister:

*"Gubâr-ı pâkine hîn-i tufûliyyetde yüz sürdüm
Şeref aynında hâlâ tûtîyâdır Ahmed-i Bî-Cân"* (s. 121/10:18)

Yazıcızâdeler ile ilgili kasidelerin benzer bir kompozisyon planında düzenlendiği görülmektedir. Her iki kardeşin önce veliliğinden, ardından ün saldıkları eserleri olan Muhammediyye ve Envâr'ü'l-Âşîkîn'den bahsedilir. Sonuçta ise kendilerinden yardım dileyenleri geri çevirmedikleri anlatılır. Yazıcızâde Mehmed; âriflerin ulusu, veliler içinde parmakla gösterilendir. Farklı bir hükümdar, başka bir kahramandır. Himmet diyarının üstün sultanıdır. Allah'ın Habîbî'nin naat okuyucusudur (*Muhammediyye*'ye telmihen). *Muhammediyye*'si açılıp okunursa, kendisinin ne derece ateşler saçan bir âşık olduğu anlaşılır. Söz ustaları bu eserin bir mısra'ını bile tanzir edemezler. Yazıcızâde Mehmed mucizeler söyleyen seçkin bir şairdir. Ondan yardım ve şefaah isteyen Şeref'i reddetmez. Çünkü Yazıcızâde Mehmed kimsesizlerin ve mücrimlerin yardımcısıdır:

*"Erenler ser-firâz-ı ârifândır Yazıcızâde
Velî içre müşârîin-bi'l-benândır Yazıcızâde"* (s. 118/9:1)

*"İder dil-sîr nâsı hân-ı feyzi artar eksilmez
Aceb sultân özge kabramandır Yazıcızâde"* (s. 118/9:2)

*"Olur hâsil murâdın rabt-ı kalb ile niyâz eyle
Diyâr-ı himmete sâhib-karândır Yazıcızâde"* (s. 118/9: 4)

*Velî genc-i dîr-i bahr-i hakîkat dinse şâyeste
Na'at-hân-ı Habîb-i Müste'ân'dır Yazıcı-zâde*" (s. 119/9:10)

*"Süban-gıyân tanzîr idemez bir mısra'-ı nutkân
Güzîde şâ'ir-i mu'ciz-beyândır Yazıcı-zâde*" (s. 119/9: 12)

*"Cenâbından meded-hâbım şefâ'at-hâbım itmez red
Mu'în-i bî-kesân u mücrimândır Yazıcı-zâde*" (s. 119/9: 18)

Ahmed-i Bî-Cân ise hakikat yolcularının öncüsüdür. Ezelden Allah'ın lütfuna mazhurdur. Dünya vü ukbâda bir kulunu unutmaz. Doğruluk ve vefa makamında oturur. Yazıcızâde Mehmed, Kerâmet Kaf'ının Anka kuşu, Ahmed-i Bî-Cân ise Hüma kuşudur. Ahmed-i Bî-Cân'ın faziletinin *Envârü'l-Âşıkân* adlı kitabından parıldayışını âşıklar bilir:

*"Tarîk-i müstakîme reb-nümâdır Ahmed-i Bî-Cân
Hakîkat sâlikine pîşvâdır Ahmed-i Bî-Cân*" (s. 120/10:1)

*"Uluvv-i şân u kadr u rütbesini ehl-i hâl anlar
Ezelden mazhar-ı lutf-ı Hudâdır Ahmed-i Bî-Cân*" (s. 120/10:2)

*"Diyüüp geçme Yazıcı-zâdeler kâf-ı kerâmetde
Muhammed murg-ı ankâdır hüâmâdır Ahmed-i Bî-Cân*" (s. 120/10:6)

*"Fürûg-ı fazlını Envârü'l-Âşık nâm kitâbından
Bilir uşşâk günden rûşenâdır Ahmed-i Bî-Cân*" (s. 120/10:8)

*"Ferâmûş eylemez bir bendesin dünyâ vü ukbâda
Mukîm-i mesned-i sâdk u vefâdır Ahmed-i Bî-Cân*" (s. 121/10:17)

6. Tevhit, Münacat, Naat Türündeki Dinî İçerikli Şiirler

Şeref Hanım'ın Divanı'nda farklı nazım biçimleriyle yazılmış üç tevhit, on yedi münacat, yirmi bir naat manzumesi bulunmaktadır. Divan'ın kasideler bölümü bir tevhit ile başlamaktadır. Bunun dışında iki gazel de tevhit türündedir.

Tevhit kasidesinin en belirgin yönü "*Lâ ilâhe illallâh*" kelime-i tevhidinin kasidenin redifi olarak seçilmiş olmasıdır. Şiire ilk bakışta on beş beyit boyunca sürekli tekrar edilen kelime-i tevhit göze çarpmakta ve tevhit kavramına devamlı gönderme yapmaktadır. Bu durum sanki bir zikir ayininde herkesin bir anda ve arka arkaya tekrar ettiği "*Lâ ilâhe illallâh*" sözünün ortaya çıkardığı ahenkle birlikte şiirin genel akışı içinde bir müzikalite etkisi meydana getiriyor. Zira şiirin merkezinde de tevhidin fazileti, sırrı ve insanlara faydası üzerinde durulmaktadır. Şeref Hanım'ın tevhit kasidesinde konuya uygun olarak ses ve anlam bütünlüğünü sağlama gayreti fark edilir. "*Lâ ilâhe illallâh*" (Allah'tan başka ilah yoktur) İslam'da tevhit anlayışının temelidir, özüdür. Kelime-i tevhit, Şeref Hanım'ın yorumuyla; gönüldeki kederi gideren, günahkârları cehennem ateşinden koruyacak olan, insanın iki cihanda yükselmesini sağlayan, dilenciye bile sultan yapan, nefis şeytanını belinden ikiye ayıran, cennet kapısını açan, günah ordusunu kıran bir etkiye sahiptir. Akli başında insanların akşam-sabah dilinde kelime-i tevhit olmalıdır:

*"Gubâr-ı kalbi siler lâ ilâhe illallâh
Komağ gönülde keder lâ ilâhe illallâh*" (s.108/1: 1)

*"Egerçi var ise aklın başında ey dil ola
Dilinde şâm u seher lâ ilâhe illallâh*" (s.108/1:2)

*“Usâtı rûz-ı cezâ nârdan balâs idecek
Ne mâder ü ne peder lâ ilâhe illallâh”* (s. 108/1:3)

*“Tagallübiyle zebûn olma nefis ü şeytânın
Belinden iki biçer lâ ilâhe illallâh”* (s. 108/1:7)

*“Hemân sen eyleyegör rabt-ı kalbini mubkem
Der-i cinâmı açar lâ ilâhe illallâh”* (s. 108/1:8)

*“Ne tîg u ne teber ister olunca sîdk-ı derûn
Sipâh-ı zenbi kırar lâ ilâhe illallâh”* (s. 109/1:14)

Şeref Hanım'ın iki tevhit gazelinde de redif ile içerik uyumunu gözlemliyoruz. Divanı'nın 234. gazelinde redif “bismillâh” (besmele), 235. gazelinde ise “Allah”tır. Besmele ile hareket etmenin önemini vurgulayan Şeref Hanım, “Kim içtenlikle bismillah demezse kalbinin aynasını gam tozundan temizleyemez, bismillah, gönül aynasında hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'ın sıfatının sırrını gösterir.” diyerek bismillahı, mahşer arsasında kendisinin elinden tutacak yardımcı olarak görür. Diğer tevhit gazelinin redifi ise “Allâh”tır. Allâh'ın isim ve sıfatlarından söz eder: Şeh-i bî-zevâl, bî-nazîr ü misâl, gayriden bî-su'âl, zü'l-kerîm ü kemâl, vâkîf-ı cümle-hâl olan yüce Allah'tan ümit kesmemek gerekir:

*“Olsa ser-levha-i mir'ât-ı gönülde tasvîr
Gösterir sîrr-ı sıfât-ı Samed'i bismillâh”* (s. 435/234:2)

*“Gerd-i gamdan idemez âyîne-i kalbini sâf
Kim hulûsâne cihânda dîmedi bismillâh”* (s. 436/234: 4)

*“Bir şeh-i bî-zevâldir Allâh
Bî-nazîr ü misâldir Allâh”* (s. 436/235:1)

*“Hazretinden ümîdini kesme Şeref
Zü'l-kerîm ü kemâldir Allâh”* (s. 436/235: 5)

Şeref Hanım'ın münacatlarını değerlendiren Ahmet Yılmaz'ın hazırladığı “Son Divan Şairlerimizden Şeref Hanım ve Münacâtları” başlıklı bir makale mevcuttur. Ahmet Yılmaz bu çalışmada şairenin divanında sadece yedi münacatı bulunduğunu belirtmekte ve bunları tanıtmaktadır (Yılmaz, 2000, s. 205). Oysa Şeref Hanım'ın farklı nazım biçimlerinde yazdığı münacat sayısı çok daha fazladır. Mehmet Arslan, divan neşrinde on yedi münacattan söz etmektedir (Arslan, 2002, s. 90). Şu ana kadar Şeref Hanım'ın Divanı'nın bir yazma, iki de matbu nüshası biliniyor. Ahmet Yılmaz makalesinde sadece matbu iki nüshadan bahsetmekte, ayrıca bunları da tanıtmamaktadır. Matbu nüshalardan birinin eksik, diğerinin hacimli olduğunu biliyoruz. Yılmaz, hangi matbu nüshadan faydalandığını da çalışmada belirtmemiştir. Dolayısıyla eksik matbu nüshadan yararlandığı için münacat sayısını noksan belirtmiş olabilir diye düşünüyoruz. Makalede bir başka hata, VII numaralı münacat olarak sıraladığı on sekiz bentlik müseddes-i mütekerriri, araştırmacının muhammes-i mütekerrir olarak zikretmesidir (Yılmaz, 2000, s. 205). Yine IV numaralı münacatın şarkı formunda yazıldığını belirtmiştir. Arslan'ın divan neşrinde ise aynı şiir murabbalar içinde yer alır. Şarkı ve murabbanın şekli yünden (bentlerin dörtlüklerden oluşması ve kafiyelenişi) birbirine çok benzediği aşikârdır. Gelenekte “murabba bağlamak” deyimi şarkı yazmak veya beste yapmak anlamındadır. Ancak şarkılarda daha çok aşk, sevgili, içki meclisi, eğlence gibi konular sıklıkla ele alınırken, murabbaların daha geniş bir içerik yelpazesıyla karşımıza çıktığı malumdur. Neticede dinî içerikli bir şiir türü olan münacatın, şarkıdan ziyade murabba formu ile yazılmaya daha uygun düştüğü söylenebilir.

Şeref Hanım'ın mevcut on yedi münacatının altısı musammatlardan oluşur (bir murabba, iki müseddes, üç muhammes formunda olmak üzere)¹⁶. Geri kalan yedi şiir gazel¹⁷, iki şiir kıt'a biçiminde olup¹⁸, ikisinin ise nazım şekli tespit edilememektedir¹⁹.

Münacatlarda nazım biçimleri değişmekle birlikte, İslam kültürüne uygun olarak Allah'a yakarış anlamı içeren bu şiirlerin muhtevası her bir şiirinde benzer şekilde karşımıza çıkar. Musammat formdaki münacatların hepsinin mütekerir oluşu yani bent sonundaki bir ya da iki dizinin tüm bent sonlarında yinelenmesi ortak noktadır. En temel dayanağı eksik, kusurlu ve âciz kulun, günahlarının affı için Allah'a yalvarışı olan münacatlarda sesleniş, yakarış belirleyici özelliktir. Bu nedenle Şeref Hanım sesini yüksek perdeden duyurmaya çalışır. Mütekerir musammatları tercihinde ses ve kelime tekrarlarını daha rahat kullanabilmesinin payı büyük olsa gerektir:

*“Zebûn-ı nefis-i meyyâlîm
Amân yâ Rab amân yâ Rab*

*Bilirsin cümle abvâlîm
Amân yâ Rab amân yâ Rab”* (s. 219/1)

*“Sana her bâlîm ‘ayân Allâhım
Meded Allâhım amân Allâhım”* (s. 257/1)

*“Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdîma
Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş imdâdîma”* (s. 261/3)

Şaire, münacatlarında sesleniş ve tekrarlar dışında, özellikle gazel formunda olanlarda gözümüzün önünde ilginç benzetmelerle canlı tasvirler çizer. Aşağıdaki beyitte gönlünü bir gemiye teşbih eden Şeref Hanım, gönül gemisinin alçaklık, hakirlik girdabına düşüp battığını belirterek, Allah'ın kendisini ümit sahiline selamete çıkarması için yalvarır:

*“Düşdi girdâb-ı mezelletde yatur keşti-i dil
İrîşe sâhil-i ümmîde selâmet yâ Rab”* (s. 316/8:4)

Bir başka münacatındaki tabloda “Mevlevî” motifini kullanan şaire, kederlerini bir semahaneye benzetir ve semazenlerin burada dönerek zikrine telmihen, kendisinin de elem ve üzüntü yüzünden burada dönüp durduğunu anlatmaya çalışır. Allah'tan, günahlarının affı için Hz. Pîr (Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî)'den inayet erişmesini diler:

*“Döndürür ye's semâ'-bâne-i gamda Şerefi
Hazret-i Pîr'den ırmez mi inâyet yâ Rab”* (s. 317/11:5)

Şeref Hanım'ın Hz. Muhammed övgüsünde yazdığı naatleri yirmi bir manzumeden oluşur. Bir de divanında altmış numaralı gazelin On iki İmam naati olduğunu görüyoruz. “Ta'dâd-ı İmâm-ı İsnâ-Aşer” başlıklı bu gazelde Hz. Muhammed'den başlanarak Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Zeynü'l-Âbidîn, Bâkır, Sâdık, , Musâ Kâzım, Ali Rızâ, Takî, Nakî, Askerî, Mehdî olmak üzere On iki İmam'ın

¹⁶ Divandaki sıralarına göre musammat tarzındaki münacatlar şunlardır: 1. murabba (beş bentlik), 2. muhammes (altı bentlik), 3. muhammes (üç bentlik), 4. muhammes (beş bentlik), 1. müseddes (on sekiz bentlik), 3. müseddes (beş bentlik).

¹⁷ Divandaki sıralarına göre münacat gazelleri şunlardır: 8. gazel , 9. gazel, 10. gazel, 11. gazel, 145. gazel, 232. gazel, 233. gazel. Söz konusu gazellerin tamamı beş beyitlidir.

¹⁸ Kıt'a formundaki münacatlar 3. ve 8. kıt'alar olup ikişer beyitlidir.

¹⁹ Nazım biçimi tespit edilemeyen 1. ve 2. sıradaki manzumelerdir.

isimleri sayılarak anılır. Burada Şeref Hanım on iki mahı On iki İmam'a, güneşi de Hz. Muhammed'e benzetir:

*“Felekden âlyim burc-ı dile pertev-nisârim var
On iki mâh ile bir âfitâb-ı tâb-dârim var”* (s. 344/60:1)

*“Gönül mibrâbına cem' it İmâmeyn'i bu na'tımla
Şeref kable-nümâ-veş döne döne i'tizârim var”* (s. 344/60:8)

Münaacatlarda olduğu gibi naatlerde de nazım biçimleri farklıdır. Bu türde Şeref Hanım'ın daha çok gazel formunu tercih ettiği görülür²⁰. Kaside olarak üç naat²¹, iki murabba, bir muhammes bir de tahmis (Nûrî adındaki bir şairin gazelini tahmistir) formundaki naatlerle²² ayrıca birer de mesnevi, rübai ve kıt'a biçiminde naat bulunmaktadır²³.

Divandaki kaside formunda bulunan üç naatin ortak özelliği rediflerinin sesleniş ve selam içerikli oluşudur. “Yâ Resûlallâh”, “Es-selâmu aleyk” ve “Efendim” redifleri Hz. Peygamber ile konuşarak kendisine şefaathçi olmasını isteyen, O'na duacı olan içten ve samimi bir müslümanın haykırışı ve coşkun sevgi tezahürleridir:

*“Merhem-i lutfun eylerim ümmîd
Sîne pür-yâre yâ Resûlallâh”* (s. 109/2:3)

*“Eyâ şeben-şeb-i zî-rütbet es-selâmu aleyk
Veyâ hazîne-i pür-hikmet es-selâmu aleyk”* (s. 110/3:1)

*“Şeref garîbi de yâd it dem-i şefâ'atde
Mu'în ü dâd-res-i ümmet es-selâmu aleyk”* (s. 111/3:16)

*“Mabbûb-ı Hudâsın kim olur zâtına teşbîh
Sen mahrem-i esrâr-ı hakîkatsin efendim”* (s. 111/4:3)

*“Kûb-ı günehim mahv olur afvın ile ferdâ
Emvâc-ı himem kulzüm-i şefkatsin efendim”* (s. 112/4: 16)

Gazel formundaki naatlerin sekizi “yâ Resûlallâh” ortak redifine sahiptir. Kasidelerde Hz. Muhammed'e sesleniş biçimi gazelerde de devam ettirilmiştir. 102 numaralı gazel “senin”, 255. gazel ise “yâ Muhammed-i Arabî” redifleriyle yazılmıştır. Murabbalarda ve muhammesde de “yâ Resûlallâh” sesleniş bentlerin son dizesinde tekrar etmektedir. Özellikle muhammes-i mütekerririn son mısra'ı bütün bentlerde aynı olduğu için şairenin “şefaath” beklentisini sürekli vurgulamaktadır:

*“Garîbim bî-kesim yokdur zâbîrim
Eger olmazsa lutfun dest-gîrim
Şeref-veş bir avuç hâk-i hakîrim
Ayaklar altına düşmüş fakîrim
Şefâ'at yâ Resûllallâh şefâ'at”* (s. 232/1:8)

²⁰ Divanda naat türünde toplam on bir gazel bulunur. Gazel numaraları şunlardır: 6 (sekiz beyit), 102 (dokuz beyit), 224 (sekiz beyit), 225 (yediy beyit), 226 (yediy beyit), 227 (dokuz beyit), 228 (yediy beyit), 229 (altı beyit), 230 (altı beyit), 231 (altı beyit), 255 (altı beyit).

²¹ Kasidelerin numaraları şunlardır: 2 (on iki beyit), 3 (on altı beyit), 4 (on yediy beyit).

²² 2. murabba (yediy bent), 3. murabba (yediy bent), 1. muhammes (sekiz bent), 17. tahmis (beş bent).

²³ 1. mesnevi (29 beyit), 3. rübai (iki beyit), 2. kıt'a (iki beyit).

Şeref Hanım'ın naatlerinde sık sık vurguladığı bir husus da Hz. Muhammed'in kabrini (Ravza-i mutahhara) ziyaret edebilmek için duyduğu derin arzudur. Beyitlerinde bu isteğini gerçekleştirmeye kudreti olmadığını belirterek Hz Muhammed'den O'nun eşğine yüz sürebilmek için kendisine kolaylık sağlamasını ister:

*“Ziyâret kalmaga sen vir sübûlet yâ Resûlallâh
Fakârim bende yok billâbi kudret yâ Resûlallâh”* (s. 430/225:1)

*Ne denlî arzû-mendim bilürsin görmege ravzan
Sana takrîre hâlim var mı bâcet yâ Resûlallâh”* (s. 430/225:4)

Eğer Hz. Peygamber'in eşğine yüz sürmeden ölürse haşre kadar mezar taşının döğünmesini diler:

*“Ölür isem gubâr-ı ravzana yüz sürmeden tâ- başr
Döğünsün taş ile seng-i mezârım yâ Resûlallâh”* (s. 433/229:5)

Hz. Peygamber, naat dışındaki şiirlerde de karşımıza çıkar. Bilhassa hırka-i şerîflerinin Veyse'l-Karani'ye hediye verilmesini vasiyet etmesi Şeref Hanım'ın sıkça değindiği bir husustur. Aşağıdaki beyitte bu olaya telmihen aynı anda Hz. Ömer (Faruk), Hz. Ali (Haydar), Hz. Muhammed (Mahbûb-ı cemîl) ve Veyse'l-Karani'nin adı geçer. Şairenin belirttiği şekilde, Hz. Muhammed, Hz. Ömer ve Hz. Ali vasıtasıyla hırkasını Veyse'l-Karani'ye hediye etmiştir:

*“Kıldı ibdâ aşıkı Veyse'e vasiyet eyleyüp
Hırkasın Fârûk u Hayder ile Mahbûb-ı cemîl”* (s. 158/12:1)

Şeref Hanım'ın Divanı'nda en geniş yeri tutan şiirlerden Kerbelâ mersiyelerinde, Hz. Muhammed'in adı daha çok kızı Hz. Fatıma ve torunları vesilesiyle değişik tamlamalarla sık sık anılır. Özellikle torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in katledilmesi hadisesi ekseninde onlara reva görülen bu zulüm ve bu cüretkâr saldırının Hz. Peygamber'in kendisine yapılmış gibi bizzat hakaretamiz ve haddi aşan bir davranış biçiminde değerlendirilmesi dikkati çeker. Şeref Hanım her dönemde İslam dünyasının en elim vakalarından biri olarak gösterilen bu trajik durumun vehametini daha etkili yansıtabilmek için beyitlerinde, Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den söz ederken mutlaka bir şekilde Peygamber Efendimiz'e değinerek, onların peygamber soyundan gelen ehl-i beyt, temiz ve masum kişiler olduklarını dile getirir:

*“Duhter-i Fahr-i Cihânın o ciger-pâreleri
Bu kadar cevri ü ezâyâ nice şâyân olsun”* (s. 131/16: 22)

*“Zâde-i duhter-i Peygamber'i dil-gâr itdin
Sana şimden girü ümmâd-i şefâ'at mi olur”* (s. 128/15:15)

*“Bâ-husûs ol iki şâben-şebîn Allâh Allâh
Cedleri Hazret-i Peygamber-i zî-şân olsun”* (s. 131/16: 17)

*“İtmeyüp merdümek-i çeşm-i Resûl'e hüürmet
Çıkası gözlerini dikdi ne azîmdir bu”* (s. 126/14: 16)

*“Tagutdı hânedân-ı Mustafâ'yı bir takım hûn-rîz
İlâhî ırk u nesli cümlesinin târ u mâr olsun”* (s. 124/13:9)

*“El uzatmak ne revâdır o vücûd-ı pâke
Bâ-husûs bûse-geh-i Şâh-ı mükerremdir bu”* (s. 126/14:13)

7. Dört Halife (Çehâr-yâr-ı güzîn)

Seçkin dört dost, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, diğer bir deyişle “hulefâ-yı râşidîn”, Şeref Hanım'ın şiirlerinde yeri geldikçe isimlerini andığı İslam dininin dört büyük halifesidir. Bazen bir beyitte dört halifenin isimlerinin hepsinin arka arkaya sıralandığı, bazen de içlerinden birinin öne çıkarıldığı görülür. Şeref Hanım Hz. Muhammed için yazdığı bir naatında tek beyit içinde dört halifenin ismini sıralar:

“*Bû-Bekr ü Ömer Hazret-i Osmân u Alf*”
İzz ü şeref ü devlet ü rifâtsin efendim” (s.111/4:5)

Yine Peygamber Efendimiz övgüsünde yazılan rübaî formundaki naatte, dört halife, gökyüzündeki güneş ve ay ile özdeşleştirilen Hz. Peygamber'in meclisinde toplanmış dört yıldız olarak tasvir edilir:

“*Ey mâb-ı ziyâ-pâş-ı sipîbr-i ezeli*
Vey şems-i şeref-bahş-ı harîm Lem-yezeli”

Encüm gibi hep bezmine cem' oldı senin
“*Bû-Bekr Ömer Hazret-i Osmân u Alf*” (s. 530/3)

Şeref Hanım dört halifeyi, onların manevi huzurunda yardım istediği, arz-ı hâl ettiği müseddes-i mütekerrir biçiminde bir şiirin de başlı başına konusu yapmıştır. “Çehâr-yâr-ı güzîn” (seçkin dört dost) tanımlamasını Hz. Peygamber'in sevgili dostları anlamında kullanır. Nitekim dört halife, şairenin şiirlerinde ağırlıklı olarak Peygamber Efendimiz'e yakınlıkları, bağlılıkları dolayısıyla ele alınır:

“*Çünkü bi'zzât sizsiniz ancak*
Sevgilisi Habîbinin mutlak”

Sözünü redd ider mi Hazret-i Hak
Arz-ı hâle kim ola sizden ebak

El-amân ey Çehâr-yâr-ı güzîn
Olun Allâh için fakîre mu'îm” (s. 279/13:3)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi çoğunlukla Hz. Peygamber'den söz edilirken dört halifenin adları anılır. Ancak aşağıdaki beyitlerde sadece Hz. Ebû Bekir'in lakabı olan “Sıddîk” kelimesi kullanılır ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin atası olarak kendisinden söz edilir:

“*Celâlî'd-dîn-i Rûmî nâmi cediti Hazret-i Sıddîk*
Olur mî hiç kimse zât-ı bî-hemtâsına tatbîk” (s. 267/6:2)

“*Cediti Sıddîk oldığı için Hazret-i Pîr'in bütüm*
Ehl-i dil ehl-i sadâkatdır gürûb-ı Mevlâvî” (s. 115/7:2)

Şeref Hanım, Sultan Mahmut'un vefatı üzerine kaleme aldığı terkîb-i bend şeklindeki mersiyesinin dördüncü bendinde, sultanın mizacını Hz. Ömer benzetmesiyle betimler. Adaletine vurgu yapmak için Hz. Ömer'in lakabı “Fârûk”u kullanır:

“*Yâ Rab o şâh-ı Hazret-i Fârûk-hasleti*
Çeksin kenâr-ı cûdına dâd u adâleti” (s. 301/2:19)

Farklı lakaplarıyla şiirlerde anılan halife ise Hz. Ali'dir. Kendisinin “Murtazâ”, “Haydar”, “Sâkî-i Kevser”, “Şîr-i Hudâ”, “Şâh-ı Velâyet”, “Esedullâh” lakapları bilhassa Kerbelâ Mersiyeleri'nde Hz. Peygamber'in damadı, Hz. Fatıma'nın eşi, Hz. Hasan ve Hüseyin'in babaları olarak değişik göndermelerle karşımıza çıkar. Ehl-i Beyt'ten oluşu, yiğitliği, kılıcı Zülfikar'ı, evladının zulüm görmesi gibi nitelikleriyle gelenekteki gibi tanıtılır :

“*El-amân Binti Resûlullâh meded yâ Murtazâ*
Deldi bağrım yakdı cânım mâ-cerâ-yı Kerbelâ” (s. 276/12)

“*Hakdan utanmadın mı a bî-âr u bî-edeb*
Sâkî-i Kevser'in ola mahdûmı teşne-leb” (s. 266/5:6)

“*Esedullâh Alî oğluna ey har-menişân*
Allâh Allâh acebâ arz-ı şecâ'at mi olur” (s. 128/15:18)

“*Şâh Hüseyin'i hançer-i gadr ile eylerken şebîd*
Hîç tefekkür itmedin mi Zü'l-fekâr-ı Hayder'i” (s. 140/19:8)

8. Ehl-i Beyt Sevgisi ve Kerbelâ Mersiyeleri

Şeref Hanım'ın şiirlerinde dinî içerikle bağlantılı olarak en geniş yeri Hz. Peygamber başta olmak üzere, Ehl-i Beyt'e karşı duyduğu derin sevgi ve saygı tutmaktadır. Ehl-i Beyt, Hz. Peygamber'in aile fertleri için kullanılan bir tâbirdir. “Ev halkı” anlamına gelen bu terkinin O'nun eşi, çocukları, torunları ve yakın akrabalarını kapsadığı kabul edilir. Ancak özellikle Ehl-i Beyt tanımlamasına tam olarak kimlerin dâhil edildiği ve bunların hangi niteliklere sahip olduğuyla ilgili, Şîâ ile Ehl-i Sünnet âlimleri arasında günümüze kadar süren ihtilaflar meydana gelmiştir. Şîi ve İsnâaşerî âlimlerine göre Ehl-i Beyt kapsamına ilk olarak Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin girer. Ayrıca imam kabul edilen diğer dokuz kişi de Ehl-i Beyt'e dâhildir. “Ehl-i Kisâ”, “Pençe-i Âl-i Abâ” veya “Hamse-i Âl-i Abâ” diye de anılan ilk beş kişinin Ehl-i Beyt'ten oldukları tevâtür derecesine ulaşan hadislerle sabittir (Arslan ve Erdoğan, 2009, s. 39). Ehl-i Sünnet âlimlerinin Ehl-i Beyt kapsamına dâhil olanlara ilişkin görüşleri ise iki noktada toplanabilir:

- 1- Ehl-i Beyt kapsamına sadece Hz. Peygamber'in hanımları dâhildir. Zira Ehl-i Beyt ayeti onlar hakkında nazil olmuştur.
- 2- Ehl-i Beyt'i, Hz. Peygamber'in bütün çocuklarını, torunlarını, amcalarını ve onların torunlarıyla çocuklarını hatta bütün akrabalarıyla beraber Benî Hâşim'i kapsamına alacak şekilde geniş düşünmek gerekir (Arslan ve Erdoğan, 2009, s. 40).

Şeref Hanım, yazdığı Kerbelâ mersiyelerinde Pençe-i Âl-i Abâ da denen Ehl-i Beyt'in ilk beş kişisi esas olmak üzere, zaman zaman beyit aralarında On iki İmam'a da göndermelerde bulunmuştur. Hatta divanının altmışıncı gazeli On iki İmam naatidir.²⁴ Genellikle dört halifede olduğu gibi On iki İmam'ın da aynı şiirlerin içinde ismen arka arkaya sıralandıklarını görüyoruz:

“*Ola Zeynü'l-Âbidîn ü Bâkır u Sâdık penâh*
Kâzım u Mûsâ Rızâ'dan dâd-hâbım dâd-bâh”

Çeşm-i şefkatle *Nakî* ile *Takî* kulsın nigâh
Rehber itsin *Asker* ile *Mehdî*'yi ferdâ İlâh

El-amân Binti Resûlullâh meded yâ Murtazâ
Deldi bağrım yakdı cânım mâ-cerâ-yı Kerbelâ” (s. 278/12: 11)

²⁴ Bkz. Yukarıda s. 19.

Şeref Hanım, Kerbelâ mersiyelerinin hemen hepsinde öncelikle Hz. Peygamber'in adını belli hitap ve tanımlamalar şeklinde anmaktadır. Şairenin Ehl-i Beyt'e (Âl-i abâ'ya) yani Hz. Muhammed, kızı Hz. Fatıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'e sevgi ve saygısı o kadar yoğundur ki, Hz. Hasan ile Hüseyin'in şehit edilişi, Kerbelâ olayı divanında en etkili ve duygulu biçimde ele aldığı konulardan biridir. Kendisinin de şiirlerinde açıkça ifade ettiği gibi, şaire seçkin peygamberin ailesinin, evladının dostudur. Bu nedenle her yıl muharremde onlar için bir mersiye yazmayı âdet edinmiştir:

*"Muhibb-i âl ü evlâd-ı Resûl-i müctebâyım ben
Bana her sâl bir mersiyye inşâdı şî'âr olsun"* (s. 125/13:13)

Şaire, her yıl muharrem ayında Hz. Hüseyin'in matemini tutar, kederlere, hüznülere gark olur. Bir kıtasında Hz. Muhammed'in soyunu tüketmek isteyen Yezîd'e onun soyuna ve ona tabi olanlara mahşere kadar lanet okuyacağını ifade eder:

*"Ben evlâd-ı Resûl'üm tâ-be-mahşer iderim elbet
Yezîd'e ehline ensâbına etbâ'ına la'net"* (s. 510/32:1)

Divanı'nda yer alan müsemmen formundaki şiirin bir beytinde, ezelden Hz. Peygamber'in ailesine canını feda edecek kadar bağlı, Âl-i abâ'nın dostu olduğunu itiraf eder:

*"Bi-bamdillâh muhibb-i Haşret-i Âl-i Abâyım ben
Ezelden hânedân-ı Mustafâ'ya cân-fedâyım ben"* (s. 296/1)

Yirmi kadar mersiyesinden on altısını Kerbelâ üzerine, derin bir ehl-i beyt sevgisi ile yazmıştır. Bu mersiyelerden sekizi kaside, altısı müseddes, biri müsemmen ve biri de terkîb-i bend biçiminde kaleme alınmıştır. Kerbelâ mersiyelerinde ortak hâkim duygu matemdir. Her yılın muharrem ayında yasa bürünen şaire, Hz. Hasan ve Hüseyin'in şehit edilmesini hatırladıkça kahrolur, İslam tarihinin bu en trajik vakasından dolayı hissettiği derin acı ile Hz. Muhammed'in torunlarının sonunu hazırlayan Yezîd'e ve Hz. Hüseyin'i şehit eden Şimr'e lanetler okur. Beyitlerinden birinde kalemine seslenerek "Dünyayı yakan bu vadiden geç, zira Kerbelâ vakası gibi bir başka hikâye daha yok" diyerek mersiyelerinin ilham kaynağı olan bu meşhur konuyu ilgisini itiraf eder:

*"Kıl bu vâdi-i cibân-sûzdan ey hâme güzzer
Kerbelâ vak'ası şartınca hikâyet mi olur"* (s. 129/15:22)

Türk edebiyatında Kerbelâ Olayı'nı anlatan mersiyelerle bunların bestelenmiş şekillerine ve aynı zamanda muharrem, hicrî yılın ilk ayı olarak belirlendiği için yeni yıl tebriki için yazılmış şiirlerle "Muharremiyye" adı verilmektedir. Bu ayda Şiilerin düzenledikleri matem törenleri dışında, Ehl-i Beyt sevgisine önem veren sünni tarikat çevrelerinin yaptıkları zikir ve ayinlerde Kerbelâ olayını anan şiirler okunur. Şairler yazdıkları bu şiirlerle itibarlarının artacağına, mağfirete nail olacaklarına inanmışlardır (Arslan ve Erdoğan, 2009, s.59). Nitekim Şeref Hanım şiirlerinden birinde her yıl bu olay üzerine, ciğer kanyla yazdığı mersiyelerinin kıyamet gününde günahlarının affının bir delili sayılmasını umar:

*"Yıldı bir mersiye hûn-ı cigerimle yazarım
El-amân rûz-ı cezââ buccet-i gufrân olsun"* (s. 132/16:37)

Klasik bir Muharremiyye'de Kerbelâ Olayı'nın ayrıntılı tasviri yapılır. Matem ayının geldiği haber verilir. Feleğe sitem edilir, Hz. Hüseyin'in yasını tutmanın gerekliliği vurgulanıp soyu övülür. Ehl-i Beyt'e zulmeden kişilerin isimlerine lanet ve beddua ile şiir sonlandırılır (Arslan ve Erdoğan, 2009, s. 60).

Ahmet Topal “Klasik Türk Edebiyatında Muharrem Ayı Etrafında Yazılan Şiirler” adlı makalesinde, muharrem ayının divan şiirinde üç farklı şekilde yer aldığını belirtir:

- 1- Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesiyle ilgili manzumeler (Maktel'ler).
- 2- Hz. Hüseyin'in ölümünün ardından ayrılık acısını dile getiren şiirler (Firkatnâmeler).
- 3- Muharrem ayının hicrî-kamerî yılın ilk ayı olması sebebiyle yazılan kutlama amaçlı şiirler (Tebriknâmeler) (Topal, 2007, s. 91-99).

Şeref Hanım'ın maktel tarzındaki bu muharremiyelerinde hangi nazım biçimiyle yazılmış olursa olsun mutlaka Hz. Hüseyin için tutulan yas, Ehl-i Beyt'e övgü ve katli gerçekleştiren kişilerden Yezid'in, İbni Ziyad'ın ve Şimr'in ağır hakaretlerle kötülenerek lanetlenmesi söz konusudur:

“Toplandı it sürisi gibi cünd-i bî-şümâr
İbni Ziyâd hâini murdâr-ı kîne-hâr” (s. 275/11:5)

“Şâyân mı a **Şimr-i** la'în dimilen köpek
Ol penbe cismi kan ile gül-gün eylemek” (s. 275/11:4)

“Ne akla uydun ey **İbni Ziyâd** ey kâfir-i murdâr
Hücûm itdin o Şâba bir takım kelbe olup serdâr” (s. 296/1:5)

“Nice la'net itmeyim her dem **Yezîd**'in cânına
Degdi göz iki cibânın merdüm-i çeşmânına” (s. 277/12:4)

Mersiyelerde Hz. Hüseyin'in susuz bırakılıp katledilişi matemın asıl konusu olmakla beraber, Hz. Hasan'ın zehirleniş de mutlaka hatırlatılır. Özellikle Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatma'nın çocuklarına bu zulmün revâ görülmesi eleştirilerek buna nasıl cür'et edildiği sorgulanır. Beyitlerde acı, hüzn, hayret ve nefret, ortak bir teknik olarak seslenişler ve soru cümleleriyle ifadesini bulur. Şeref Hanım'ın Kerbelâ mersiyeleri, denilebilir ki baştan sona bu elim hadiseyi bazen keder, bazen de nefret haykırılarıyla, feryatlarıyla sorgulayış şiirleridir :

“Zebr ile Hz. Hasan'a kıydı ibtidâ
Kasd eyledi Hüseyin'e de sonra o bî-vefâ” (s.298/1:12)

“Suyı zebr itdi birine birine virmedi hâç
Yanmasın mı bu harâret ile sabr ü sâ mân” (s. 137/18:9)

“Ey denî tynet Yezîd ey lâyk-ı la'net pelâd
Zebr ile zât-ı Hasan göçdi nic'oldı dâderi” (s. 140/ 19:7)

“Dubter-i Fabr-i Cibân'ın o ciger-pâreleri
Bu kadar cev ü ezâya nice şâyân olsun” (s. 131/16:22)

“Merdüm-i dâdesine Fâtımatü'z-Zehrâ'nın
Nice dikdin gözünü böyle fezâhat mi olur” (s. 128/15:12)

“Kor mı ferdâ yanına kanın o şeh-zâdelerin
Mâder-i müsfâki Zebrâ gibi sultân olsun” (s. 131/16:16)

Sonuç

Şeref Hanım'ın manzumelerindeki dinî-tasavvufî görünümü toparlayarak değerlendirecek olursak şöyle bir portre karşımıza çıkar: Şaire, inançlı, kuvvetli bir imana sahip, dinî ve tasavvufî kültür düzeyi yüksek, Allah katında makbul olmak için gayret eden, samimi bir müslümandır. Dinî ve tasavvufî motifleri ele alışı klasik Türk edebiyatındaki geleneksel şair yaklaşımına uymakla beraber bilhassa duygu ve coşku yoğunluğu ile sesini gür biçimde duyurmaya çalışır.

Şiirlerindeki kullanım sıklığına göre dinî içeriğin başlıcaları; Allah, Peygamber sevgisi, tevhit inancı, âciz bir kul olarak günahların bağışlanmasının temennisi ve bu konudaki yakarılar, dört halifeye saygı ve övgü, Hz. Peygamber'in ailesinin muhibbi olarak Ehl-i Beyt'e duyulan yakınlık, saygı ve ululama, muharrem ayının Müslümanlar için taşıdığı öneme vâkıf olma ve bu ayı Hz. Peygamber'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in matemi olarak tüm içtenliği ve hüznü ile yaşama, ayrıca bu vesileyle On iki İmam'a göndermeler şeklinde özetlenebilir.

Tasavvufî içerikte ise en önemli tespit; Şeref Hanım'ın yaşadığı 19. yy'ın ilk yarısında İstanbul'da mevcut bulunan belli başlı tarikatlerin şaire üzerindeki tesiridir. Her şeyden önce Mevleviliğe ve Hz. Mevlânâ'ya gönülden bağlılığı dikkati çeker. Öyle ki şiir miktarı göz önüne alınırsa, şairenin Hz. Mevlânâ sevgisinin, Hz. Peygamber sevgisinden hemen sonra geldiği söylenebilir. Abdülkâdir Geylânî ve Kadirilik, Seyyid Ahmed Rufâî ve Rufailik, Veyse'l-Karanî ve Üveysiliğin de Şeref Hanım'ın zihninde ve kalbinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Şiirlerinde bahsettiği bu tasavvufî zümrelerin tarikat adabından da haberdar olduğu, hatta zikir ayinlerine katıldığı anlaşılmaktadır.

Şeref Hanım, çocukluğundan itibaren muhabbet beslediği, eserlerini okuyup etkilendiği 15. yy'ın ünlü mutasavvıf şairleri olan Yazıcızâde kardeşlere de iki ayrı kasidesinde yer vermiştir. Şairenin din ve tasavvufu bir araya getirdiği ve manzumelerinde yeri geldikçe değindiği bir konu da Hz. Peygamber'in "Hırka-i şerîf"idir. Hz. Muhammed'in, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer aracılığı ile Hırka-i şerîflerini Veyse'l-Karanî'ye hediye olarak verilmesine dair vasiyeti, şaire tarafından ara sıra farklı manzumelerde hatırlatılır. Hz. Peygamber'i görmeden O'na inanmış ve Müslümanlığı kabul etmiş olan Veyse'l-Karanî'nin Peygamber sevgisi, her fırsatta Hz. Muhammed ve ailesinin muhibbi olduğunu belirten Şeref Hanım için aşına bir his olduğundan, şiirlerinde ünlü mutasavvıfın adının yeri geldikçe anılmasına vesile olmuştur kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Ahmed Muhtar (1311). *Şair Hanımlarımız*. İstanbul. S. 19.
- Ahmed Rif'at (1300). *Lugat-ı Târihiyye ve Coğrafîyye*. C. IV. İstanbul.
- Altunbaş.K.(1985). Şeref Hanım ve Divan Edebiyatındaki Yeri. *Mili Kültür Dergisi*. S.50. Ankara.
- Arslan. M.(2002). *Şeref Hanım Divanı*. İstanbul: Kitabevi.
- Arslan. M. & Erdoğan. M. (2009). *Kerbelâ Mersiyeleri*. Ankara: Grafiker.
- Azamat. N. (2001). Kâdiriyye. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 24, İstanbul, s.135.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1972). *Keşfü'z-Zünûn Zeyli*. C. I. İstanbul.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. C.II. İstanbul.
- Ceyhan. S. (2009). Salâhî Efendi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul, s.18.
- Ertek. H. N. (1941). *Şeref Hanım*. İstanbul: C.H.P. Şehremini Halkevi Neşriyatı.
- Fatûn Dâvûd (1271). *Tezkîre-i Fatîn (Hâtimetü'l-Eş'âr)*. İstanbul.
- Göçgün. Ö. (1986). Şeref Hanım. *Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*. Konya. s. 287-293.

İslâm Âlimleri Ansiklopedisi (2016, Ekim 8). *Veysel Karanî*. http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam_Âlimleri_Ansiklopedisi/Detay/Veysel-Karanî-913.

Mardin. Y. (1994). *Şair Şeref Hanım*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Mehmed Süreyyâ (1311). *Sicill-i Osmânî*. C. III. İstanbul.

Mehmed Zihnî (1294). *Meşâbirü'n-Nisâ*. İstanbul.

Muallim Nâcî (2000). *Osmanlı Şairleri*. (Haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ.

_____ (1995). *Lugat-ı Nâcî*. İstanbul: Çağrı.

Nûreddîn Avnî (1311). Şeref Hanım. *Mekteb Mecmuası*. C. IV. S. 7. İstanbul.

Pala. İ. (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.

Şemseddîn Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-A'lâm*. C.IV. İstanbul.

Tahrâlî. M. (2008). Rifâiyye. *Diyanet Vakefi İslam Ansiklopedisi*. C. 35. İstanbul. s. 99-101.

Topal. A. (2007). Klasik Türk Edebiyatında Muharrem Ayı Etrafında Yazılan Şiirler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 35. Erzurum. s. 91-99.

Tuman. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı). İstanbul: Bizim Büro.

Turunçel. G. (2007). *Şeref Hanım Divanı'nın Tablîli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi. Aydın. Türkiye.

Uludağ. S. (1988). Abdülkâdir-i Geylânî. *Diyanet Vakefi İslam Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul, s. 235-236.

Uzun. Ş. (2015). Bir Kadın Şairin Dilinden Hz. Mevlanâ, Mevlevîlik ve Mesnevî-i Şerif. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C. 8. S. 37. s. 266-277.

Yıldırım. Y. (2014). Osman Şems Efendi'nin Şiirlerinde Dînî ve Tasavvufî Muhteva. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. XVIII. S. 1. s. 37-64.

Yılmaz. A. (2000). Son Divan Şairlerimizden Şeref Hanım ve Münâcâtları. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 10. S. 10. s. 201-215.

[Extended English Abstract](#)

Seref Hanım (Lady Seref) (1809-1861) lived at the first half of the 19th century during when Tanzimat Literature had started to outmaneuver Divan Literature and had made its weight felt. She is an exceptional female divan poet who managed to make a distinguished name for her within the tradition of Classical Turkish Literature. She has a large-scale divan in which she added up all her poems written in almost all styles and types of verse.

Religious – mystical components at the major parts of her poems attract the attention. Divan of the poetess, who was a maulawi in essence and had sympathy in the effective sects of that period, such as Qadiriyya and Rifai, presents an extensive material on this subject. Sincere, truthful, courageous, and loud-voiced explanandum that was used by Seref Hanım while stating aforementioned content is also remarkable. In this study, we aimed to examine the religious – mystical components, motifs, personalities and the manner of handling them that we determined within the poems of Seref Hanım. Herewith, we aimed to enlighten projection of religion and mysticism phenomena which are the leading fundamental supplying sources of Classical Turkish Literature within work of a female divan poet.

We can gather the sources giving information about the life and art of Şeref Hanım in two basic groups: The first is the biographical works that give information about her family-lineage and include only a few statements about her poetry. We can find very limited information about her

poetry in these works. The information given is a repeat of each other starting from Fatî'n Tezkiresi (collection of biographies) and there is no different evaluation except one or two sources. Even the sample poem given from the divan is the same in many works in this group. The second group sources consider the poetry in Divan which is Şeref Hanım's only work as the basic material; therefore, these sources give detailed information on her literary features thus making the life story of the poet clearer.

Şeref Hanım's tendency towards Islamic mysticism is mentioned briefly in the sources giving information about her. When we consider the sheiks and Sufis mentioned in her poems, the terms used, it can be seen that the religious cult the poet felt herself closest to was Mevlevi order. Her connection with Rufai order and Üveysi order is more about spiritual closeness and respect she felt towards Ahmedü'r-Rufâî and Veysel-Karanî, who were the founders of these two orders. It is possible to say that respectable positions and personalities of these two founders in the history of Sufism were subject to her poetry as she had sensibility, interest and curiosity towards Sufism. In addition, during Şeref Hanım's life, in 19th century İstanbul, apart from Mevlevi order; Kadiri order, Rufai order and Üveysi order were among the preferred religious cults, which was one of the reasons why Şeref Hanım was interested in and even loved these religious cults. Another fact is that due to intense mysticism influence in the Ottoman State, it was possible to be influenced and inspired by more than one regional cult at the same time.

If we summarize the religious-mystical appearance in Şeref Hanım's poems, we can see such a portrait: She is a sincere Muslim who has a strong belief, a high level of religious and mystical culture and strives to be acceptable in the presence of Allah. Her treatment of religious and mystical motifs not only follows the traditional poetic approach in classical Turkish literature but also tries to make her voice heard especially with the intensity of emotion and enthusiasm.

According to the frequency of use in poetry, the titles of religious content can be summarized as follows; the love of Allah and the Prophet, the belief in monotheism, the desire for the forgiveness of sins as a helpless servant of Allah, and the prayers on this subject, respect and praise to the four caliphs, affinity, respect and gratitude felt for Ahl al-Bayt, the importance of the Muharrem month for Muslims, mourning with sincerity and sadness for Hz. Hasan and Hz. Hüseyin, the grandchildren of the Prophet during this month and mentions of twelve imams.

The most important finding in the mystical context is the influence of the major cults present in İstanbul on Şeref Hanım in the first half of the 19th century when she lived. First of all, her attachment to Mevlevi order and Hz. Mevlana is remarkable. If the amount of poetry is taken into account, it can be said that the love for Hz. Mevlana comes right after the love of the Prophet. It should also be mentioned that Abdülkâdir Geylânî and Kadiri order, Sayyid Ahmed Rufâî and Rufai order, Veysel-Karani and Üveysi order had an important place in the mind and heart of Şeref Hanım. It is understood that she was aware of the ways of these religious cults she mentioned in her poems and she even participated in their dhikr rituals.

Şeref Hanım also mentioned Yazıcızâde brothers in two of her odes who were the famous Sufi poets of the fifteenth century, whom she loved since her childhood and whose works influenced her a great deal. Another subject she mentioned in her poems in which she tried to unite religion with Sufism was The Prophet's Cardigan. She occasionally reminds The Prophet Muhammed's will of giving his Cardigan as a gift to Veysel-Karani through Hz. Ebû Bekir and Hz. Ömer in her different poems. Veysel-Karani's love of the Prophet, his belief in Him and his acceptance of Islam without seeing the Prophet even once was a familiar feeling for Şeref Hanım who was a lover of Hz. Muhammed and His family; therefore she mentioned the famous Sufi in many of her poems.